

10. regilaulukonverents: Lauluks vormitud kogemused

Eesti Rahvaluule Arhiivi laulu-uurijad korraldasid 7.–9. novembrini 2018 Tartus Eesti Kirjandusmuuseumis rahvusvahelise konverentsi “Lauluks vormitud kogemused: laulmistraditsioonide isiklikud ja kogukondlikud tahud” (Expressions and Impressions: Personal and Communal Aspects of Traditional Singing). See oli 2000. aastal alguse saanud regilaulukonverentside sarja kümnes konverents ning sel puhul avardati temaatikat läänemeresoome rahvalaulult kogu maailma laulutraditsioonidele. Ettekannetega osalesid teadlased Eestist, Karjalast, Leedust, Lätist, Rootsist, Serbiast, Soomest, Udmurdimaalt, USAst, Valgevenest ja Venemaalt.

Konverentsi rõhuasetusest lähtuvalt vaadeldi eelkõige suuliste kultuuridele omast (sageli osalevat) laulmist kui ruumis ja ajas toimuvat laulmisolukorraga tihedalt seotud protsessi – nii oma välitöökogemustele kui arhiivijäädvustustele tuginedes.

Osavõtjate seas oli nii laulvaid teoreetikuid kui ka analüüsivaid praktikuid. Enamik uurijaid keskendus omaenda etnilise kultuuri oleviku või mineviku laulutraditsioonile, nagu on tavaline (muusika)folkloristikas, kuid oli ka üksikuid pilguheite väljapoolt, n-ö klassikalise antropoloogia/etnomusikoloogia vaimus, nt Ameerika päritolu Jeffers Engelhardti tähelepanekud eesti keelest ja laulust. Silma paistsid nii analüüsi asjatundlikkus kui ka kajastatud laulmistraditsioonide mitmekesisus: ajas kaugemate laulustiilide ja nende taaselustatud esituste kõrval vaadeldi näiteks partisanilaule, tänapäeva rituaalset laulu ja meelelahutuslikku ühislaulu, trükitud laulikuid.

Suur osa ettekandeid käsitles laulutraditsioone ja laulja rolli, selle kõrval vaadeldi ka eri laulutraditsioonide uurijate ja vahendajate tegevust. Esimesel puhul tõusid ettekannete keskmesse laulmise funktsioonid, tihedalt seotuna laulja(te) isiksus(t)ega: rituaal, maagia, loominguuline eneseväljendus, rühmaidentiteedi tugevdamine, võitlus ebaõiglusega, (auto)kommunikatsioon (kujuteldavate või tegelike, inimestest või mitteinimestest kaaslastega); samuti laulmise stilistika ja esteetika. Teisalt oli tähelepanu all laulmise kui keerulise kultuurinähtuse jäädvustamine ning varasema allikmaterjali, teadustraditsiooni ja inimliku tunnetuse kriitiline analüüs.

Konverentsi töö esile laulmistraditsioonides peituvaid universaalseid ja individuaalseid jooni – eri kultuuritraditsioonidele ühiseid algeid, teemasid ja aineid, mida eri uurijad mitmetest vaatenurkadest nägid, seostasid ja tõlgendasid. Avar teemadering aitas näha üle üksikute erialade ja koolkondade piiride ning paremini mõista laulmist kui kompleksset nähtust: muusikatradsiooni, hääle, kehalise tegevuse ning sotsiaalse suhtlemise kooskõla. Hoolimata valdavast siseringi vaatepunktist ei takerdunud omakultuuri käsitlemise ohtudesse, nagu esteetilised eelhoiakud või ideoloogiad.

Konverentsi väärtuseks ühiskonnas laiemalt on traditsioonilise laulmise rolli teadustamine – avalikkuse tähelepanus ja väärtushinnangutes jääb mitteprofessionaalne spontaanne laulmine populaar- ja kunstmuusika varju. Märgakem, et lauljad ei puudu(nud) matuselt, matkalt ega pulmast; et koolilaulikute kaudu kujundatakse laste väärtusi; ja võimsad ideoloogiad, nagu rahvuslus, kristlus või stalinism ei saa(nud) läbi ilma rahvalaulude-laulikuteta. Muusika- ja laulutekstide ning esitustavade analüüsil on lisaks teoreetilisele ka praktiline eesmärk – tegevmuusikud on huvitatud laulude

traditsiooniteadlikust esitamisest ja õpetamisest. Laia kõlapinnaga on mitmed teemad, nagu muusikateraapia, rahvalaulude esitaja- ja autoriõigused, sooküsimused.

Kasutati erinevaid uurimismeetodeid alates tehnoloogiapõhisest digihumanitaariast kuni intuiitivsete lähenemiseni. Laule vaadeldi eri ettekannetes nii avaramast perspektiivist, võrreldes suuremat hulka etnilisi traditsioone, kui ka lähemalt, väiksemate temaatiliste rühmade või piirkondade kaupa. Kolme päeva jooksul käidi läbi hulk esinduslikke uurimisteid: arvutilingvistilised laulutekstide formaalse analüüsi meetodid (Mari Sarv), laulutekstide sisuanalüüsi meetodid, arvuti abil või ilma (Tiiu Ernits, Aado Lintrop, Beatrise Reidzāne), laulustiili, häälekasutuse ja keele seoste analüüs (Svetlana Kosyreva, Jeffers Engelhardt, Susanne Rosenberg), muusikaline analüüs (Žanna Pärtlas, Maria Korepanova, Pekka Huttu-Hiltunen), lingvistika eeskujul tehtud lauljate kehakeele analüüs (Irina Nurieva), ajalooliste allikate allikakriitiline ja diskursiivne analüüs (Tiiu Jaago, Niina Hämäläinen, Liina Saarlo, Viliina Silvonen), intuiitvused, katsetusel ja eneserefleksioonil põhinevad meetodid praktilises muusikas ja muusikaõpetuses (Eero Peltonen, Jaagup Kippar, Eerik Jõks), sotsiaalteaduse ja tekstianalüüsi meetodid ideoloogia ja maailmavaate uurimisel (Janika Oras, Andreas Kalkun, Savannah Powell), teksti, konteksti ja funktsiooni analüüs (Michel Tita, Ingrid Rüütel, Helen Kõmmus, Taive Särg) jm.

19. sajandi lõpul nn soome meetodi viljelejate algatatud suurte folklooritekstide korpuste võrdlemine, geograafiliste ja ajalooliste erinevuste ja ühisosa esiletoomine, aga ka konkreetse laulu levikutee avastamine oli kolme ettekande aluseks. Kaks teadlast olid ette võtnud ulatusliku, mitmeid läänemeresoome rahvaid hõlmava võrdleva uurimise. Mari Sarv Eesti Rahvaluule Arhiivist (Eesti Kirjandusmuuseumi juures) rakendas oma töös “Läänemeresoome regilaulu piirkondlikud erinevused sõnade esinemissageduse põhjal” (Regional variation of Finnic runosongs on the basis of word frequencies) digihumanitaarias kirjandusliku stiili uurimisel kasutusel olevat sõnaseduste analüüsi meetodit, mis võrgustikuanalüüsiga kombineerituna võimaldas välja tuua eri piirkondade regilaulutraditsioonide omavahelisi seoseid. Pekka Huttu-Hiltuneni (Kuhmo Runolauluaka-deemia) võrdleva viisiuurimuse tulemused näitasid, et rütmide mitmekesisus suureneb läänemeresoome rahvaste alal põhja poolt lõuna suunas (ettekanne “Piirkondlikud erinevused läänemeresoome muusikalises süntaksis” (Regional differences in musical syntax in Baltic-Finnic runosong)). Urmas Kalla (Võro Instituut) oli eri lauluvariantide motiivide ja murdekeele võrdlemise abil ajanud Lõuna-Eesti laulumotiivi “Lätsi küllä” jälgi ettekandes “Lõuna-Eesti “Lätsi küllä”-laulude arengu- ja levikulugu: suulise ja kirjaliku kultuuri suhe” (The history and spread of the south Estonian folk song *Lätsi küllä*: The relationship between oral and written culture).

Lähemalt teemadest ja ettekannetest

Konverentsi töö oli jagatud temaatilisteks rühmadeks, kuid loomulikult oli mitmeid sessiooniüleseid läbivaid teemasid ja eri ettekannete kokkupuutepunkte, näiteks laulude ja laulujäädvustustega seotud allikakriitilised, maailmavaatelised või kommunikatiivsed küsimused. Järgnevas anname ülevaate konverentsil kõneldust temaatiliste sessioonide kaupa, alustades kahe plenaarettekandega.

Tiiu Jaago Tartu Ülikoolist avas konverentsi, analüüsid põhjalikus plenaarettekandes “Laulja ja laul uurija vaatenurgast: eesti regilaulu näitel” (The singer and the song from the researcher’s perspective: Using the example of Estonian *regilaul*), kuidas rahvalaulude uurimine Eestis on ajalooliselt kulgenud läbi kirjanduse uurimise paradigma, jättes kõrvale laulmise enda, ning kuidas see on mõjutanud uurimistulemusi ja ka tulevasi vaateviise. Sel taustal on uuenduslik 1934. aastal Herbert Tampere poolt selgelt sõnastatud tõdemus, et laulus on ühevõrra olulised viis, tekst ja esitus.

Teine plenaarettekandja Jeffers Engelhardt USA Amhersti kolledžist käsitles peal kirja all “Hääleuuringud, sissehingav hääldamine ning eestikeelse kõnelemise ja laulmise ideoloogiad” (Voice studies, ingressive phonation, and ideologies of speaking and singing in Estonian) kõigepealt häält kui üht inimese füüsilise ja sotsiaalse keha aspekti: kuna hääel kannab endas individuaalse kõnetrakti tunnuseid, on igaühel “hääleline identiteet” ja hääle kaudu saab inimene olla esindatud ka siis, kui ta ei ole füüsiliselt kohal. Lähemalt puudutas Jeffers Engelhardt sissehingamise ajal hääldatud silpe: neid on eestikeelses kõnes kasutanud eelkõige naised fraasilõpu tähistamiseks või teatud intiimsuse väljendamiseks. Regilaulu esitusstiilis, mis eeldab katkematut muusikat, aitab sissehingates silpide laulmine pause vältida, eriti kui puudub koor. Regilaulude tänapäevases esituses on see võtte eelkõige Veljo Tormise kaudu saanud omaette kunstiliseks väljendusvahendiks.

Et tegemist oli regilaulukonverentsi juubeliga, siis esimesele plenaarettekandele järgnev sessioon “Soome-ugri laulu-uurimise väljavaated” oli pühendatud läänemeresoome ja üldisemalt soome-ugri laulutraditsioonile. Esinesid eri soome-ugri rahvaste esindajad, nende seas ka juba mainitud Mari Sarv. Irina Nurieva Udmurdi Ajaloo, Keele ja Kirjanduse Instituudist demonstreeris videomaterjali abiga, kuidas udmurdi traditsioonis laulmisega kaasnev kehakeel on enamasti tagasihoidlik ja rahulik, nt käesurumine, rütmilised löögid, kõikumine (ettekanne “Laulmine ja žestid udmurdi laulutraditsioonis” (Singing and gesture in the Udmurt song tradition)). Svetlana Kosyreva Karjalast, Petrozavodski Riiklikust Glazunovi-nimelisest Konservatooriumist, kõneles vepsa laulupärimusest, kus nn pikkades lauludes teksti sisust peaaegu et olulisem on esituse tämber ja vokaalidel lauldud viisikaunistused, mis võivad sõnad kohati arusaamatuks muuta (“Uurides traditsioonilist laulmist kognitiivse etnomusikoloogia kontekstis” (On studying traditional singing in the context of cognitive ethnomusicology)). Niina Hämäläinen Soome Kirjanduse Seltsist analüüsis ettekandes “Määratledes suuliselt levivat laulu: eessõnad rahvalaulude väljaannetele” (Defining oral song: Forewords to folk poem publications) nelja 19. sajandi rahvalaulutekstide väljaandja seisukohti, tehes huvitavaid järeldusi näiteks eessõna autoripositsiooni põhjal: kas autor kõneles rahvalaulukute või iseenda nimel või umbisikuliselt positsioonilt.

Üks läbivaid teemasid kogu konverentsil oligi traditsioonilise laulu ajalooliste allikate tõlgendamine: sellest kõneldi sessioonil “Arhiiviallikate küsimusi” ja (osalt) sessioonil “Muutuvad kontekstid, kogud ja laulud”. Soome Kirjanduse Seltsi uurija Kati Kallio esitas ettekandes “Loitsude laulmisest läänemeresoome suulises traditsioonis” (On singing charms in Finnic oral poetry) küsimusi karjala ühtlase regilaulumeetrumiga loitsude traditsioonilise esitusviisi kohta. 40 olemasolevast helisalvestusest kuuldav “tõde” võib erineda kunagiste praktikate mitmekesisusest, sest salvestusolukord võis ajendada esitajat valima ka ebatraditsioonilist esitusmoodust. Viliina Silvonen, Helsingi Ülikooli

doktorant, rõhutas ettekandes “Kuulates kriitiliselt itkusalvestusi” (Critically listening to lament recordings) salvestusolukorra ja mõningate, itkude esitustava mitte tundvate, väljastpoolt tulnud kogujate mõju itkuesitustele, eriti väljenduse emotsionaalsusele. Liina Saarlo Eesti Rahvaluule Arhiivist arutles perekond Rääpilt tehtud kirjapanekute ja helisalvestuste põhjal kogujate – võimalik, et ka esitajate – enesetsensuuri üle, millele viitab arhiivi jõudnud materjal (ettekanne “Feodor Imemaa varjus: Rääp'i pere laulutraditsioonist” (Feodor in the shadow of Wonderland: The singing tradition of the Rääp family)). Helsingi Ülikooli teadlase Hanna Karhu ettekanne ““Ma ei laula, sest mu hää on nii melodiline...”: rahvalaulude ülestähendusi luuletaja Otto Mannineni arhiivist” (“I don't sing because my voice is so melodious...”: Folk song notes in poet Otto Manninen's archive) näitas, kuidas soome poeedi taskuraamatus leidunud uuemate lõppriimiliste laulude kirjapanekuid ja rahvaluule arhiivi materjale võrreldes võib aimamisi jõuda kunagiste elavate esituseni ja taastada nende fikseeritud tekstideks kujunemise protsessi.

Sessiooni “Laulmise esituslikke tahke” teemaks oli traditsioonipärase esituse õpetamine, mis seostub omakorda tihedalt laulude stilistiliste ja piirkondlike eripäradega. Oma laulja- ja õpetajakogemustest lähtuva inspireeriva ettekande “Südamelöögid ja hingamine, kirjeldamaks rootsi rahvalaulmise stiili ja õpetusmeetodit” (Heartbeat and breath, describing the Swedish folk singing style and methods for teaching) tegi Susanne Rosenberg Rootsi Kuninglikust Muusikaakadeemiast, kirjeldades, kuidas ta on rootsi traditsioonilise laulustiili harutanud lahti eri tunnusteks ning õpetanud – neid tunnuseid kuulates ja jäljendades – inimesi vastavalt laulma. Kuulates imeilusat, raskesti tabatavate kaunistustega, nüansseeritud ja eestlase arvates küllalt keerukat rootsi rahvalaulu, mille kõla sulas sulnilt kokku keele kõlaga, pani imetlema õpetuse metoodiline läbimõeldus. Ettekandja mainis seejuures üsna möödaminnes, et Rootsis – nagu paljudes muudeski maades – peetakse omaenda rahvalaule liiga lihtsaks ja tavaliseks, et nende laulmise õpetamise vajadust mõista või väärtustada. Kuid muusika meie ümber on muutunud ja sageli ei märgatagi, et lauldes “lihtsaid” rahvalaule, lauldakse ainult paljaid meloodia- ja rütmiskeeme, jättes kõrvale esituse peensused, mis annavad laulustiilile lõhna ja värvi. Läti Muusikaakadeemia traditsioonilise laulu õpetaja Zane Šmite ettekanne “Läti karjaselaulustiil *ganu gaviļēšana*: lauluõpetaja märkmeid” (The Latvian herdsman's vocal style *ganu gaviļēšana*: Notes of a singing teacher) vahendas ühe konkreetse laulustiili õpetamise kogemusi. Eero Peltonen, soome praktik, jagas oma mõtteid vana laulu lähendamisest tänapäeva kuulajaskonnale ettekandes “Laulmise juured: kuidas saaks muistne maailm praegusaja lauljate esituse kaudu tuntavaks?” (The roots of singing: How can the ancient world reveal itself through the performances of contemporary singers?)

Teemaplokkides “Vaimuliku ja ilmaliku põimumine muusikas” ja “Muusikalise analüüsi tahke” käsitlesid laulude vormumist ja kujunemist, tekstide ja viiside kombineerimist, varieerimist ja kohandamist eelkõige viisiuurijad, kes mitmeti nende nähtustega kokku puutuvad. Jelena Jovanović Serbia Muusikateaduse Instituudist tõi ettekandes “Elu burdooniga” (Life with the drone) välja serbia traditsioonilises ilmalikus ja vaimulikus laulus kasutatud burdooni emotsionaalse tähenduse tänapäeva lauljate jaoks. Nauding ja turvatunne, mida burdooni kõlamine tekitab, peegeldub ka vanas rahvapärases burdooni-terminoloogias (burdoon “juhhib, suunab, käib koos, toetab, ootab järgi,

teeb sügavamaks”). Leedu Rahvaluule Arhiivi (Kirjanduse ja Rahvaluule Instituudi juures) uurija Rūta Žarskienė tutvustas ettekandes “Kirikulaulud puhkpilliorkestriga: nähtus, esitus, rituaal” (Hymns with brass: Phenomenon, performance, ritual) Samogitia (Žemaitija) erakordselt hästi püsinud puhkpilliorkestrite traditsiooni. Vaimulikku laulurepertuaari lauldakse seal kohati tänini nii, et lauljad laulavad ja orkester mängib värsiridu vaheldumisi. Eerik Jõks Tallinna Teatri- ja Muusikaakadeemiast eksperimenteris ettekandes “Lauluviis kui muusikaline vormel” (Song tune as a musical formula) populaarsete lauluviisidega, sobitades neid *contrafactumi* põhimõttel tuntud vaimulike laulutekstidega ja arutledes võimaluse üle kultuuris väljakujunenud tajuseoseid muuta.

Peterburi Rimski-Korsakovi Riikliku Konservatooriumi üliõpilase Maria Churakova ettekanne “Polüfoonilised jooned traditsioonilistes kevad- ja suvepühade kalendrilauludes Kasplja ja Lääne-Dvinaa jõgede vahel” (Polyphonic features in traditional spring and summer calendar ritual songs between the Kasplya and Western Dvina rivers) kirjeldas heterofooniat Lõuna-Vene rituaalsetes lauludes. Eesti Teatri- ja Muusikaakadeemia uurija Žanna Pärtlas näitas muusikalise “tõlkimise” võimalusi ühest mitmehäälsuse traditsioonist teise vene laulu “Kalinuška” ersa ja mokša versioonide näitel. Tulemuseks võib olla päritolumaa traditsioonile suhteliselt sarnane, aga ka uus, kohalikult mitmehäälsuse traditsioonist lähtuv mitmehäälnel tõlgendus (ettekannet “Vene lüürilised laulud ersade ja mokšade repertuaaris: pilk mitmehäälsusele” (Russian lyrical songs in the repertoire of Erzya and Moksha Mordvins: The aspect of multipart singing)). Sama kõrgkooli doktorandi Maria Korepanova ettekanne “Improviseerimine ja varieerimine bessermani laulužanris *krez*, *soldat kelyan krez* põhjal” (Improvisation and variation in Besermyan *krezes* using the example of *soldat kelyan krez*) oli hea näide sellest, kuidas uurija ja esitaja rollid üksteist materjali avamisel täiendavad: Korepanova analüüsis viisi varieerimise põhimõtteid salvestatud nekrutiviisides ja tõlgendas tulemusi loominguiliselt oma esitustes. Siia sessiooni kuulus ka ülalmainitud Pekka Huttu-Hiltuneni ettekanne.

Sessioonis “Maailmavaade lauludes” esitleti põnevaid avastusi eri kultuuride rahvalaulude funktsioonide, nende poolt vahendatud maailmavaate ja väärtuste uurimisel. Tiiu Ernits Tallinna Ülikoolist leidis, et nii eesti- kui ka saksakeelsete vanade laulikute kaudu (ilmunud aastail 1860–1914) sisendati lastele üsna ühesuguseid väärtusi, nagu varane tõusmine ja looduses käimine (“Loodusluule eesti- ja saksakeelsete koolilaulikute laulutekstides: suhtlemine lillede, lindude ja teiste olenditega” (Nature poetics in songbook texts used in schools with German and Estonian as the language of instruction: Communication with flowers, birds and other animals)). Kaks ettekannet, Eesti Kirjandusmuuseumi uurija Aado Lintropi “Mansi loomislaulude maailmavaade” (Worldview in Mansi creation songs) ning Läti Kirjanduse, Folkloori ja Kunsti Instituudi uurija Beatrise Reidzāne “Hunt muusiku ja tantsijana rahvalauluväljaande *Latvju Dainas* põhjal” (The wolf as a musician and dancer in the *Latvju Dainas* tradition), avasid ukse vastavalt handi ja läti rahvalaulutekstide salapärasesse mõtteilma, kus lauldi lugusid maailma loomisest, veeuputusest või siis hundist, kes oli loomade peol torupillipuhuja. Ideoloogia ja sooküsimuse väljendumist traditsiooniliste laulude tänapäevatõlgendustes analüüsis ainu ja mordva ansambli lauljate näitel Savannah Rivka Powell ettekandes “Laulud küriarhia lõpuks: soo ja seksuaalsusega seotud jõustav pärimuse-esitus” (Songs for the end of the kyriarchy: Empowering expressions of heritage through the lens of gender and sexuality).

Ajalooa seotud ja ühtlasi üldinimlikke probleeme käsitleti teemaplokis “Ideoloogiad ja laulud”. Eesti Rahvaluule Arhiivi uurijad Andreas Kalkun ja Janika Oras arutlesid lauljate ja/või laulude ideoloogilise ärakasutamise üle, täites ühte tühikut Eesti folkloristika ajaloos. Teema on oluline, sest lisaks mitmetele puhtteaduslikult ja ühiskondlikult huvitavatele aspektidele võib Eesti uurijate delikaatne, ettevaatlik vaikimine muuta mineviku lauljaid ja nõukogudeaegseid inimesi haavatavaks väljastpoolt. Andreas Kalkun teadvustas oma ettekandes “Setu laulud puhtas eesti keeles: setu laulude tõlkimine kui üks kultuurilise omastamise vorme” (Seto songs in pure Estonian: Translating Seto songs as a form of cultural appropriation), kuidas setode folkloori on enam kui sajandi jooksul ära kasutatud nendele võõrastel ideoloogilistel eesmärkidel: see muudeti märkamatuks eesti folklooriks tõlgete ja ilma viideteta avaldamiste kaudu, ning lisaks mõjutati seto rahvalaulikuid looma ülistuslaule eri ajastute võimukandjate, muuhulgas ka nõukogude riigivõimu auks. Rahvalaulikute tegevust ja valikuid, ideoloogilisi järeleandmisi Stalini aja (ja leebemal kujul kogu nõukogude aja) Eestis analüüsis Janika Oras ettekandes “Collaboration, nationalism, individual creativity: The political uses of traditional song in the performance practices of Stalinist Estonia” (Kollaboratsioonism, rahvuslus, individuaalne loovus: rahvalaulu poliitiline kasutamine stalinistliku Eesti esituspraktikas). Ta jõudis sellel keerulisel ja valusal teemal arutledes järeldusele, et laulikul on vajadus avalikult esineda iga riigivõimu ajal. Ühtlasi võidi traditsioonilises stiilis rahvalaulude laulmist iseenesest tajuda rasketel aegadel vastu-panulisena. Auste Nakienė Leedu Rahvaluule Arhiivist tutvustas Teise maailmasõja järgseid partisanilaule ettekandes “Leedu partisanilaulud: sõja-ajalooliste laulutekstide ja -viiside uuem kihistus” (Lithuanian partisan songs: a new layer of war-historical lyrics and tunes). Kuna tegu on eelkõige noorte meeste repertuaariga, on lauludes poliitiliste teemade kõrval väga olulisel kohal armastusteema, viisid on suuresti pärit sõjaeelsest populaarsest tantsumuusikast.

Sessioonis “Laulmine kui käitumise ja suhtlemise osa” keskenduti muusika funktsioonidele traditsioonilises ühiskonnas. Tartu Ülikooli doktorant Michele Tita ettekanne “Ravimine muusika ja lauludega Lõuna-Itaalias: tarantismi juhtum” (Healing music and songs in southern Italy: The case of tarantism) tutvustas *pizzica* žanri esindava muusika kasutamist arvatava tarantlihammustuse ravimiseks Lõuna-Itaalias, toetudes muuhulgas uurija enda välitöömaterjalidele. Eesti Rahvaluule Arhiivi uurijad Taive Särg ja Helen Kõmmus analüüsisid eesti labajalalaulude näitel tantsulaulu kui tantsurütmilise väljendajat, oma tüüpilise esituskonteksti, saatemuusika ja esitajate “nägu” žanri, tuues paralleele analoogilistest laululiikidest mujal Euroopas (ettekanne “Hiiumaa labajalalaulud: funktsioonide otsingul” (*Labajalg* dance songs from the island of Hiiumaa: in search of functions)). Leedu Rahvaluule Arhiivi uurija Aušra Žičkienė jälgis osaleva, nii tavandilise kui ka lihtsalt seltskondliku laulutraditsiooni jätkumist tänapäeval ettekandes “Naivistlik laululooming kui traditsiooni jätkumine” (Naïve songwriting as a continuation of tradition), tuues näiteid laululoojatest ja nende lugudest.

Sessiooni “Pärimuslik laul tänapäeval” avas Belgradi Muusikateaduse Instituudi uurija Maja Radivojević ettekanne “The influence of the singer’s personality on traditional singing practice: Young vs. old” (Laulja isiksuse mõju tema traditsioonilisele laulmisele: noored vs. vanad“). 71- ja 20aastase väga tuntud serbia lauliku võrdlus tõi esile põlvkondade erinevad eelistused, kus esituse kandvaks ideeks oli vanema põlvkonna esindajal

säilitada ja pärandada traditsiooni ja nooremal enese kui interpreedi esitlemine. Ingrid Rüütel Eesti Rahvaluule Arhiivist lõi ettekandes “Muhu meestelaulud” (Men’s songs from the Estonian island of Muhu) enda ja kolleegide välitöömaterjalil põhineva tiheda pildi Muhu 20. sajandi lõpu vägagi elavast ja omanäolisest meestelaulutraditsioonist, kus sama esitusstiili kasutati nii vana, regivärsilise, kui uuema, lõppriimilise laulu puhul.

Tänapäeva elulised küsimused rahvamuusika esitajate ja töötajate autoriõigustest, mis kerkivad mitmel pool seoses folkloori uuskasutusega, olid teemaks Valgevene Teaduste Akadeemia uurija Alena Leshkevichi ettekandes “Vaidlused rahvalaulu esituse üle, mis viisid peaaegu kohtusse” (The controversy over the interpretation of a traditional song that almost came to court). Ta käsitles juhtumit, kus põrkusid ühelt poolt Valgevene rahvamuusikute eetilised arusaamad ühisest pärimusest ning teiselt poolt kaasaegsete bändide taotlused teenida oma esinemiste pealt kasumit ja kinnitada oma autoriõigusi varasemast ühisest traditsioonist õpitud paladele. Nimelt oli rahvalauluansambel taaselustanud – ilmselt mitme eri allika põhjal – rahvalaulu, millest ei olnud ajaloolist helisalvestist, ning nende esituse järgi õppis ja töötles sama laulu omakorda teine bänd, kes tahtis kehtestada loole autoriõigust ja minna sellega Eurovisioonile. Formaalselt said nad viidata üldtuntud tõsiasjale, et folkloori kohta autoriõigused ei kehti.

Sessiooni “Muutuvad kontekstid, kogud ja laulud” alustas Moskva uurija Nadezhda Rychkova (Vene Riiklik Humanitaarülikool, Vene Presidentlik Rahvamajanduse ja Riigi Valitsemise Akadeemia) ettekanne “Kordused Vene linnalaulude struktuuris” (Repetitions in the structure of Russian urban songs). Rikkaliku materjali põhjal tehtud struktuuriuuring näitas, et kordus on vaadeldud laulude olulisemaid võtteid, kolmest kordusetüübist on üks pärit vanemast traditsioonist, teine iseloomulik just linnalauludele, ja kolmas seotud konkreetsete esitustega. Soome uurija Elina Niiranen (Ida-Soome Ülikool) analüüsis ettekandes “Soome lingvisti Pertti Virtaranta lastelaulude kogumik” (Finnish linguist Pertti Virtaranta and the collection of children’s songs) tuntud keeleuurija ja pärimusekoguja 1973. aasta väljaannet “Viena lastelaule”, esitades kogutud arhiivimaterjalile tuginedes küsimusi välitöökohtumiste reaalsuse ja väljaandja valikupõhimõtete kohta. Ka uurija Ginta Pērle-Sīle Läti Rahvaluule Arhiivist (Läti Ülikooli juures) suhestas omavahel arhiivimaterjali, kohalikku laulutraditsiooni tervikuna ja välitöökohtumisel kui ühes spetsiifilises esitusolukorras lauldud repertuaari (ettekanne “Mida kogutud rahvalaulud kõnelevad oma kogumise asjaolude kohta” (What collected folk songs can tell us about the circumstances of their collection). Jaagup Kippar Tallinna Ülikoolist kirjeldas autoetnograafilises ettekandes “Lauluolukorrad muusiku silmade läbi” (The sing-along through the musician’s eyes) iseenda laulmispraktikaid, eeslauljaks kasvamist, eri laulmisstiile ja -olukordi.

Sarnaselt algusega rahvusvaheline konverents ka lõpetati pühendusega läänemeresoome rahvastele: ingliskeelsesesse töökeskkonda lülitati läänemeresoome keeltes töötanud sessioon Ilpo Saastamoineni soomekeelse ettekandega “Impro kui identiteedi looja” (Impro as identity creator) ootuse ja ootamatuse mängust muusikas, ning Urmas Kalla juba ülalnimetatud võrokeelse ettekandega.

Lõpetuseks

Pikkade teaduspäevade õhtutele andsid ilu ja väarikust muusikaga pidustused Tartu ajalooliselt tähendusriikastes hoonetes. Tartu raekojas austas konverentsikülalisi oma vastuvõtuga linnapea Urmas Klaas, sealses kõlavas saalis mängis imepäraselt kandleid Tuule Kann. Tartu Laulupeomuuseumit, endist Vanemuise Seltsi maja, Eesti rahvusliku liikumise hälli, tutvustas giid Katrin Välja ning avalikul kontserdil “Laulu-uurijad laulavad” esitasid eri maade rahvalaule konverentsist osavõtjad.

Kolm sisukat teaduspäeva koos ühislaulmise sünergiaga kinnitasid traditsioonilise laulmise ja laulu-uurimise võimalusterohkust. Rikkalik aines paistis eri taustaga uurijate pilgu läbi nagu regivärsilise “Loomislaulu” õun – igast kaarest isekarva, keskelt ühise südame ümber kasvanud – Arju poolt argiline, Riia poolt ristiline, Narva poolt naastuline.

Konverentsi korraldas Eesti Kirjandusmuuseumi Eesti Rahvaluule Arhiiv, Mari Sarve juhitud korraldustoimkonnas olid Airika Harrik, Andreas Kalkun, Helen Kömmus, Janika Oras, Liina Saarlo ja Taive Särg. Toetasid Euroopa Liidu Euroopa Regionaalarengu Fond Eesti-uuringute tippkeskuse kaudu, Eesti Haridus- ja Teadusministeeriumi uurimisprojekt IUT 22-4 “Folkloor kultuurilise kommunikatsiooni protsessis: ideoloogiad ja kogukonnad” ja Hõimurahvaste programm ning Andre farm.

Taive Särg, Janika Oras

Neljas Eesti-Valgevene folkloristide ühiseminar Minskis

27.–30. märtsini toimus Eesti Kirjandusmuuseumi folkloristika osakonna teadlaste Mare Kõiva, Andres Kuperjanovi ja Piret Voolaiu visiit Minskisse. 28. märtsil toimus Valgevene Rahvusliku Teaduste Akadeemia Kultuuri, Keele ja Kirjanduse Uurimise Keskuses kunstiteaduste, etnograafia ja folkloori filiaali ja Eesti Kirjandusmuuseumi folkloristika osakonna ühiseminar “Миссия выполняема: Перспективы изучения фольклора 4” (Võimalik missioon: Folklooriuurimise perspektiivid 4). Teadusseminari eesmärk oli võrrelda valgevene ja eesti folkloorset pärandit ja tagada kahe riigi folkloristika järjepidev piiriülene areng globaalsete muutuste ja väljakutsete kontekstis.

Ettekannetes olid tähelepanu all piiblimotiivid loitsudes (Mare Kõiva), folkloorne suhtlus visuaalses linnakeskkonnas Minski juhtumi näitel (Tatsiana Marmysh), puud narratiivides-legendides (Andres Kuperjanov), kirikuküünla valmistamise kultus valgevene näitel ja seto Peko paralleelidega (Irina Smirnova), krati kujutelmast valgevenelaste ja eestivenelaste traditsioonis (Elena Boganeva), värvisõnad ja -sümbolid eesti mõistatustes (Piret Voolaid), Eesti Kirjandusmuuseumis leiduvate vene folkloori kogujate päevikud (Nikolai Antropov). Lisaks toimus stend- ja videoettekannete paneel,